

та інформаційними (на вільний доступ до Інтернету, віртуальну реальність тощо) правами людини.

Урегулювання всіх прав людини четвертого покоління різняться в національних законодавствах країн світу. Положення ж існуючих уніфікованих міжнародних договорів наразі не можуть врегулювати всіх випадків, що виникають під час реалізації або захисту цих прав. Крім цього, існує низка «моментів», які взагалі нормативно не визначені ні на національному, ні на міжнародному рівнях. Це зумовлено, передусім, новизною цих прав і тривалим процесом їх дослідження.

Ткачук Б. О., студент 2-го курсу навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: старший викладач кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук *Сербіна Н. О.*

МІСЦЕ НОРМ-ДЕФІНІЦІЙ У ПРАВОЗАСТОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Множинність норм права зумовлює необхідність їх групування за певними критеріями. Залежно від функцій, що виконують норми права в механізмі правового регулювання, їх поділяють на основні (правила поведінки), і допоміжні – спеціалізовані (нетипові). До спеціалізованих (нетипових) норм права належать, зокрема, норми-дефініції.

Норми-дефініції – це норми, які містять визначення правових понять. Вони є вагомою частиною понятійного інструментарію системи законодавства, що сприяє її формальній визначеності.

Метою дослідження є наукове вивчення та пізнання норм-дефініцій, а також з'ясування їх значення в правозастосовній діяльності поліції.

Для того, щоб бути надійною основою вирішення конкретних життєвих проблем, поняття мають постійно оновлюватися, вбираючи в себе весь досвід суспільного життя. Зазначені вимоги, передусім, мають бути втілені в стрункій і несуперечливій системі дефініцій вітчизняного законодавства – сукупності упорядкованих нормативно-правових актів, які реалізуються в правозастосовній діяльності Національною поліцією.

Норми-дефініції не містять жодного зайвого елемента, адже кожне неозначене чітко слово або конструкція містять потенційну загрозу розмити або змінити правовий зміст, додати до законодавчого тексту нові смислові відтінки, призвести до двозначності, а отже, різночитання правової норми тими, хто шукає в законі прогалини.

Найбажанішою для правозастосування є норма-дефініція, яка містить перелік найістотніших ознак поняття. Бажано, щоб ці ознаки були розташовані в логічній послідовності. На першому місці мають бути категоріальні ознаки, що засвідчують належність поняття до більш загальної категорії (роду, класу). Родове поняття об'єднує видові поняття. Між ними існують ієрархічні зв'язки (підпорядкованість видових назв родовим). З огляду на це, у дефініції родові ознаки передують видовим. Загалом дефініція повинна мати категоріальний (родо-видовий) характер.

Саме за такою логікою побудовано дефініцію Національної поліції України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Тут згадується загальна категорія – «центральний орган виконавчої влади», до якої належить безпосередньо Національна поліція України. Далі зазначаються такі характерні риси та завдання, як: служба суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Ще одним прикладом норми-дефініції у вищезазначеному законі є категорія «поліцейський». Так, відповідно до ч. 1 ст. 17, поліцейським є громадянин України, який склав Присягу

поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Фактично в цій нормі-дефініції наявні чотири ознаки поліцейського, а саме: має бути громадянин України; складання Присяги поліцейського; проходження служби на відповідних посадах у поліції; наявність присвоєного спеціального звання поліції.

Часто норми-дефініції розташовують на початку тексту нормативно-правового акта, що пояснюється необхідністю визначення основних категорій, які використовуються в нормативно-правовому джерелі. Це зумовлено необхідністю більш ефективного застосування як норм-дефініцій, так і нормативно-правового акта загалом.

Водночас у Законі України «Про Національну поліцію» наявний приклад, коли норма-дефініція міститься не на початку тексту самого закону. Таким прикладом може бути поняття «поліцейський захід», дефініцію якого викладено в ч. 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію». Отож, поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права й свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Саме таке місце розташування норми-дефініції «поліцейський захід» логічно зумовлено п'ятим розділом, що має назву «Поліцейські заходи». Таким чином, на початку цього розділу, у ч. 1 ст. 29, наявна ключова для нього норма-дефініція, що є визначальною для всього змісту розділу.

Водночас у безпосередній правозастосовній діяльності Національної поліції норми-дефініції також відіграють визначальну роль.

Наприклад, під час застосування КК України в межах розслідування злочинів поліцейські, безперечно, не можуть оминати увагою норми-дефініції кримінально-правового характеру. Звісно ж, ключовою нормою-дефініцією тут є поняття злочину, передбачене ч. 1 ст. 11 КК України. Так, злочином є передбачене Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину. Але ця норма-дефініція сформульована таким чином, що для повного розуміння її змісту необхідно знати також норму-дефініцію «суб'єкт злочину», викладену вже в ч. 1 ст. 18

КК України. Отже, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Тепер для більш повного розуміння категорії «суб'єкт злочину» потрібно знати такі категорії, як «осудність особи» та «вік, з якого відповідно до Кримінального Кодексу може наставати кримінальна відповідальність». Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України, осудною є особа, яка під час учинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, передбачений ст. 22 КК України. За загальним правилом це 16-річний вік, а за окремі злочини, передбачені ч. 2 ст. 22 КК України, це також і вік від 14 до 16 років.

Отже, для формулювання комплексної дефініції злочину можна сформулювати таку модель: злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене фізичною особою, яка під час учинення злочину могла усвідомлювати свої дії (або бездіяльність) і керувати ними, а також досягла 16-річного віку, а в окремих випадках – 14-річного віку.

Можливо, така дефініція злочину є дещо громіздкою, тому доречніше користуватись конструкцією, закладеною в КК України.

Водночас варто пам'ятати, що далеко не кожен юридичний термін має законодавчо закріплену дефініцію: термін, що створюється і функціонує у правовій науці чи правозастосовній практиці, може не фіксуватися в законах, а мати лише наукову чи науково-прикладну дефініцію (наприклад, правосвідомість).

До законодавчої термінології, зокрема визначеної в нормах-дефініціях, окрім власне юридичних термінів («адвокатура», «адміністративне правопорушення», «кримінальне правопорушення», «амністія», «апеляційний суд» тощо), належать також терміни з інших спеціальних галузей суспільної діяльності (техніки, промисловості, зв'язку, торгівлі, медицини, мистецтва тощо), які, залежно від конкретного предмета правового регулювання, потребують обов'язкового визначення в законодавчому акті («аудіовізуальний твір», «дорогоцінні метали», «санітарні та протиепідемічні заходи»,

«тваринний світ», «телекомунікація», «технології військового призначення», «товари», «транспортні засоби», «туризм», «тютюнові вироби», «ядерна установка» тощо). Тематичне розмаїття таких суміжних термінів повсякчас збільшується, оскільки сфера правового регулювання охоплює дедалі більше коло суспільних відносин.

Не можна ігнорувати й появу неологізмів та заміну одних термінів іншими. Так, сам термін «національна поліція» увійшов у вітчизняний обіг 2015 року, коли було прийнято відповідний закон. До цього часу послуговувалися назвою «міліція», яку ми донині можемо чути в побутовому спілкуванні наших громадян.

Отже, норми-дефініції відіграють важливу роль у правозастосовній діяльності Національної поліції, наповнюючи змістом окремі правові категорії та сприяючи належному й законному функціонуванню правоохоронних органів.

Паламарчук І. І., студентка 2-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук *Кулик Т. О.*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ДУМКИ ТА СЛОВА

Права і свободи людини та громадянина є найвищою соціальною цінністю, найважливішим об'єктом конституційно-правового регулювання. Свобода думки й слова завжди була актуальним питанням для України, починаючи з моменту набуття незалежності й донині. Слід зазначити, що із моменту ратифікації Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (11 вересня 1997 року) питання свободи слова набуло якісно іншого виміру. Це поняття стає ще більш значущим в Україні.